

KS. MARIUSZ KOWALSKI

UKSW WARSZAWA

AI – SZTUCZNA INTELIGENCJA W KATECHEZIE I LEKCJI RELIGII. NARZĘDZIE – ZAGROŻENIE – SZANSA. REFLEKSJA NA PODSTAWIE NOTY *ANTIQUA ET NOVA* DYKASTERII NAUKI WIARY ORAZ DYKASTERII DS. KULTURY I EDUKACJI

Znaczenie technologii w życiu człowieka cały czas wzrasta. Komputer wraz z podzespołami przestaje być wyłącznie narzędziem do „naciskania”. Wraz z rozwojem sztucznej inteligencji, warto określić jej miejsce w życiu człowieka. Próbą określenia tego miejsca jest niniejszy artykuł, w którym w pierwszej kolejności zostaną przedstawione zasadnicze różnice pomiędzy inteligencją ludzką i sztuczną, a następnie autor podejmie próbę określenia miejsca AI w katechezie i lekcji religii.

W coraz szybszym tempie AI wkrada się w kolejne obszary ludzkiego życia: życie społeczne, szeroko rozumianą gospodarkę i rynek pracy, system opieki zdrowotnej, system edukacji, politykę, wspólnoty wiary, a także relację człowieka z bytem transcendentnym oraz katechezę. W tych i w wielu innych dziedzinach naszego życia zauważamy coraz mocniejsze oddziaływanie sztucznej inteligencji¹. Na początku rozważań warto określić, czym jest AI. Jak zauważają niektórzy autorzy „(...) sztuczna inteligencja nie jest wyłącznie domeną wydziałów informatyki i firm technologicznych”², jak również „Sztuczna inteligencja nie jest skomplikowaną maszyną służącą do stworzenia sztucznego człowieka, ale jest rzeczywistością wielowymiarową”³.

W roku 1956 amerykański informatyk John McCarthy jako jeden z pierwszych zdefiniował AI. Powiedział wtedy, że sztuczna inteligencja to „zdolność maszyny do wykazywania zachowań, które uznalibyśmy za inteligentne, gdyby przejawiał je człowiek”⁴. Pojęcie AI, czerpiąc z wielu różnych dyscyplin naukowych, ewoluowało

---

¹ AN 21-42.

² W. Przygoda, *Sztuczna inteligencja a duszpasterstwo. Obietnice – zagrożenia – wyzwania*, 2024, s. 51.

³ Tamże, s. 52.

⁴ J. McCarthy i in., *A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence* (31.08.1955), <http://www-formal.stanford.edu/jmc/history/dartmouth/dartmouth.html> (27.11.2025).

i wciąż ewoluuje. McCarthy, organizując w 1956 r. na Uniwersytecie Dartmouth konferencję⁵, zapoczątkował dyskurs badawczy dotyczący wykorzystywania maszyn do prac wymagających intelektu i inteligentnego zachowania, tradycyjnie przypisywanych działalności człowieka⁶. Współcześni autorzy określający powyższe zagadnienie są w stanie w prostych i dość przerażających słowach zdefiniować omawianą rzeczywistość: „technologia zastępuje to, czym (zasadniczo kim) jesteśmy”⁷. Mając pewien zarys sztucznej inteligencji, warto poszukać jej podobieństwa i różnicy do inteligencji człowieka oraz możliwości wykorzystania tego konstruktu⁸ w katechezie i lekcji religii.

Inteligencja ludzka

Wykorzystując refleksję filozoficzną i teologiczną minionych wieków, warto ukazać tradycyjne podejście do inteligencji człowieka. Klasycznie inteligencja przedstawiana jest jako jedna siła ludzka, działająca na dwa sposoby. Za św. Tomaszem z Akwinu następująco ukazujemy, czym jest inteligencja człowieka, i przedstawiamy sposoby jej działania: jeden ze sposobów działania określamy mianem „rozumu” (*ratio*), drugi mianem „intelektu” (*intellectus*)⁹. Św. Tomasz nauczał, że intelekt poznaje prawdę wewnętrzną na drodze intuicji, natomiast rozum dociera do prawdy empiryczną drogą poszukiwań badawczych. Jak ukazał Akwinata, rozum i intelekt to komponenty jednego aktu poznania (*intelligere*), stanowiącego „czynność człowieka jako człowieka”¹⁰. To poznanie współczesnym językiem moglibyśmy określić jako stan wewnętrzny – czynność typową dla człowieka.

Dzięki Akwinacie, a wcześniej chociażby Arystotelesowi, jesteśmy w stanie śmiało przedstawić człowieka jako istotę rozumną oraz ze swej natury usilnie pragnącą zdobyć wiedzę¹¹. Rozumność człowieka nie zawęży się do jednego, ściśle sprecyzowanego i określonego sposobu myślenia. Ten naturalny aspekt ludzkiej egzystencji może wpływać w dobry lub zły sposób, kształtować, rozwijać i utwierdzać

⁵ Tamże.

⁶ AN 3.

⁷ S. Jaskuła, *Sztuczna inteligencja w edukacji we współczesnej rzeczywistości hybrydalnej*, 2023, s. 15.

⁸ Określenie to może wydawać się użyte w nieadekwatny sposób, zarówno przez zwolenników jak i przeciwników AI. Obecny stan wiedzy nt. sztucznej inteligencji, nie pozwala nam nazywać jej „tylko narzędziem”, a nazywanie jej „bytem” (narracja przyjęta przez m.in. twórców dwóch ostatnich części filmu *Mission Impossible*) to zbyt daleko idący przełom w dyskursie.

⁹ Tomasz z Akwinu, *Summa teologii*, II-II, 2025, q. 49, a. 5, ad 3. Por. Tomasz z Akwinu, *Summa teologii*, I, 2025, zagadnienie 79; II-II, zagadnienie. 47, art. 3; II-II, zagadnienie. 49, art. 2.

¹⁰ Tomasz z Akwinu, *Summa teologii*, 2025, I, q. 76, a. 1.

¹¹ Arystoteles, *Metafizyka*, I,1, 980 a 21, 2003.

wszystkie dziedziny życia ludzkiego¹². Omawiana rozumność człowieka urzeczywistnia się w następujących zdolnościach: poznanie, rozumienie, chęć, kochanie, wybieranie, pragnienie. Dotyka również zdolności cielesnej, ściśle związanej z powyższymi zdolnościami intelektu¹³. W tym miejscu należy podkreślić, że ważną cechą intelektu człowieka jest wolna wola.

Następną zdolnością intelektu i duszy człowieka jest więź z Bogiem¹⁴. Teksty natchnione Pisma Świętego często ukazują istotę ludzką jako relacyjną, żyjącą zarówno w kontakcie z Bogiem, jak i z innymi ludźmi. Za więź z Bogiem odpowiada w szczególności sposób dusza, podczas gdy kontakt z drugim człowiekiem odbywa się przeważnie w wymiarze cielesnym. Pojawiają się sytuacje, w których dochodzi do przenikania i – nazwijmy to – współpracy duchowo-cielesnej duszy i ciała w obu typach więzi¹⁵.

Ludzka inteligencja jako narzędzie otrzymane przez człowieka od Boga pomaga ludziom odkrywać prawdę w otaczającym ich świecie¹⁶. Poszukiwanie i odkrywanie prawdy przez człowieka odbywa się zarówno na polu badań empirycznych, jak i rozważań filozoficzno-duchowych. Człowiek jako istota inteligenta docierając do celu – prawdy, na poszczególnych etapach poszukiwań, niejednokrotnie stawia pytania o przyczyny poszczególnych otaczających go zjawisk¹⁷. Kierując się wiarą, stwierdzamy, że to Bóg jest prawdą, od której wychodzi i do której zmierza człowiek¹⁸.

¹² Por. Ireneusz z Lyonu, *Adversus haereses*, V, 6, 1: PG 7/2, 1136-1138, 2018.

¹³ AN 15. Por. DI 9.

¹⁴ „Myśl chrześcijańska ujmuje zdolności intelektualne w ramach integralnej antropologii, która postrzega człowieka jako istotę z natury wcieloną. W osobie ludzkiej duch i materia „nie są dwiema połączonymi naturami, lecz ich zjednoczenie tworzy jedną naturę”. Innymi słowy, dusza nie jest „częścią” niematerialną osoby zamkniętą w ciele, podobnie jak ciało nie jest jedynie zewnętrzną powłoką „rdzenia” subtelnego i nieuchwytnego. Cały człowiek jest jednocześnie zarówno materialny, jak i duchowy.” AN 16. Por. KKK. Por. GS 15.

¹⁵ Por. Papińska Komisja Biblijna, *Czym jest człowiek? (Ps 8, 5). Zarys antropologii biblijnej*, 2019, s. 19.

¹⁶ Por. VS 109.

¹⁷ Por. FR 3.

¹⁸ „Poszukiwanie prawdy osiąga swój najwyższy wyraz w otwarciu na te rzeczywistości, które wykraczają poza świat fizyczny i stworzony. W Bogu wszystkie prawdy uzyskują swoje najwyższe i pierwotne znaczenie. Zawierzenie Bogu jest „zawsze rozumiane przez Kościół jako moment fundamentalnego wyboru, który angażuje całą osobę. W ten sposób osoba w pełni staje się tym, kim jest wezwana, aby być: rozum i wola wyrażają tu w najwyższym stopniu swą naturę duchową, aby pozwolić człowiekowi na dokonanie aktu, w którym realizuje się w pełni jego osobowa wolność.” AN 23.

Inteligencja sztuczna

Bez wątplenia AI jest nietuzinkowym osiągnięciem technologicznym. Naśladuje racjonalne zachowania i dynamicznie wykonuje zleczone zadania – prompty¹⁹. Sztuczna inteligencja, aby osiągnąć wyznaczone cele, działa na podstawie danych ilościowych i obliczeń²⁰. W ten sposób zestawia, porównuje i przedstawia efekt końcowy, analizując dane zbierane ze wszystkich dziedzin informacyjnych. Wyjątkowa umiejętność zbierania, wybierania i analizy danych mimo wszystko pozostawia sztuczną inteligencję tylko na zewnętrznej płaszczyźnie logiczno-matematycznej. W dalszym ciągu brakuje jej wewnętrznego pola działania i poznawania na wzór ludzkiej inteligencji²¹. Dlatego też, współpracując z AI, człowiek musi opanować techniczny język oraz metody działania i funkcjonowania sztucznej inteligencji, aby korzystanie z niej przynosiło optymalne rezultaty²². Warto zauważyć, że we współpracy człowieka z AI brakuje miejsca na relację duchowo-cielesną, która jest nieodzownym elementem ludzkiej egzystencji. Dodatkowo AI nie jest w stanie udzielać odpowiedzi na dylematy moralne, które towarzyszą człowiekowi bardzo często.

¹⁹ Prompt – to informacja, którą przekazuje się systemowi AI, by ten wiedział, co ma robić. Może to być fraza, polecenie czy zapytanie, które prowadzi do uzyskania odpowiedzi od narzędzia sztucznej inteligencji lub do wykonania przez niego jakiegoś zadania. <https://www.karierawfinansach.pl/baza-wiedzy/sownik-pojec/prompt-co-to-znaczy-promptowanie> [28.11.2025]

²⁰ Sztuczna inteligencja jest tematem obszernym i szeroko omawianym zarówno w sferze naukowej, publicystycznej, jak i politycznej. Są to działania oparte o modelowanie wiedzy, danych i rozwijanie systemów algorytmów oraz mocy obliczeniowych, co w obecnym stanie techniki pozwala na uzyskanie względnie zautomatyzowanego systemu pozyskiwania, przetwarzania i analizy danych, który daje możliwość samoistnego (autonomicznego) ulepszania systemu lub przewidywania zachowań i działań na podstawie analizy zebranych danych i korelacji między nimi, z możliwością wpływu na środowisko zewnętrzne oraz pozostające z nim w interakcji za pomocą sensorów i siłowników. Interakcje te mogą zachodzić mechanicznie lub z udziałem człowieka w cyklu życia sztucznej inteligencji począwszy od etapu kreacji, rozwoju, wdrożenia, stosowania, aż po etap decyzji o wyłączeniu z pracy i utylizacji. <https://www.gov.pl/web/ai/czym-jest-sztuczna-inteligencja2> [28.11.2025]

²¹ „Nawet jeśli zaawansowane systemy potrafią „uczyć się” poprzez procesy takie jak uczenie maszynowe, tego rodzaju trening zasadniczo różni się od rozwoju inteligencji ludzkiej. Ta ostatnia jest bowiem kształtowana przez doświadczenia cielesne: bodźce sensoryczne, reakcje emocjonalne, interakcje społeczne oraz unikalny kontekst każdego momentu życia. To właśnie te elementy modelują i formują jednostkę w jej osobistej historii. Sztuczna inteligencja, pozbawiona ciała, opiera się natomiast na rachunku obliczeniowym i uczeniu się na podstawie ogromnych zbiorów danych, które obejmują doświadczenia i wiedzę zebrane przez ludzi” AN 31.

²² Po „rewolucji AI w 2022 roku” nasuwa się jeden prosty wniosek – sztuczna inteligencja nie jest modą, która wkrótce przeminie, ale pozostanie z nami przez jakiś czas. Zrodziła nowe stanowiska w branży i wiele nowych pojęć. Istnieje szereg terminów związanych ze sztuczną inteligencją. Niektóre z nich są oczywiste, a inne mogą być mylące i niejasne. <https://www.droptica.pl/blog/sztuczna-inteligencja-terminy-ktore-musisz-znac-czesc-1-podstawy/> [28.11.2025].

Funkcjonalność AI może okazać się pewnym niebezpieczeństwem dla człowieka. Współcześnie nie jesteśmy w stanie liczyć, szukać informacji, przedstawiać ich tak precyzyjnie jak sztuczna inteligencja. Próba dorównania AI przez człowieka w wykonywanych zadaniach może prowadzić do poczucia braku własnej użyteczności przez człowieka oraz wyizolować go w świecie już i tak bardzo zależnym od cyfryzacji i technologii²³. W rozważaniach nad AI papież Franciszek zauważył, że określanie jej mianem *inteligencji* „jest mylące”²⁴. To pomyłka utwierdzana przez kolejne pokolenia może doprowadzić do przykrych skutków. Warto zastanowić się, czy nie lepiej widzieć i określać AI jako produkt inteligentnego człowieka, bez nadawania jej cech własnych inteligencji.

Inteligencja i inteligencja sztuczna w katechezie i lekcji religii

Podejmując próbę określenia miejsca AI w katechezie, warto przypomnieć jej cele i zadania. Ostatnie *Dyrektorium o katechizacji* w trzech punktach ukazuje cele katechezy²⁵:

- żywe spotkanie z Jezusem, do którego angażujemy osobę jako całość,
- kształtowanie mentalności wiary,
- wyznawanie ukształtowanej wiary.

W dokumencie tym odnajdziemy również zadania katechezy²⁶:

- poznawanie wiary,
- wtajemniczanie w sprawowane misterium,
- formowanie do życia w Chrystusie,
- nauka modlitwy,
- wprowadzenie do życia wspólnotowego.

Sobór Watykański II kwestię wychowania i rozwoju intelektualnego człowieka określa w następujący sposób: „Prawdziwe zaś wychowanie zdąży do kształtowania osoby ludzkiej w kierunku jej celu ostatecznego, a równocześnie do dobra społeczności, których człowiek jest członkiem i w których obowiązkach, gdy dorosnie, będzie brał udział”²⁷. Wynika z tego, że zarówno formacja katechetyczna,

²³ Obecnie do zagadnienia nadziei na lepszą przyszłość i zagrożeń idących wraz z rozwojem sztucznej inteligencji podchodzimy dwojako. Główne stanowiska w dyskusji to głos: „transhumanistów” i „posthumanistów”. *Transhumaniści* twierdzą, że postęp technologiczny umożliwi ludziom przekroczenie własnych ograniczeń biologicznych i poprawienie zarówno ich zdolności fizycznych, jak i poznawczych. *Posthumaniści* natomiast utrzymują, że taki postęp ostatecznie doprowadzi do zmiany tożsamości człowieka do tego stopnia, że nie będzie on mógł być uznawany za prawdziwie „ludzkiego”. AN 18.

²⁴ Franciszek, *Orędzie na LVIII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 2024.

²⁵ DK 75-78

²⁶ DK 79-89

²⁷ GE 1.

jak i intelektualna, która dokonuje się na lekcji religii, musi kształtować osobę komplementarnie. Słuchacze katechez i uczniowie uczęszczający na lekcje religii, dzięki kierowanym do nich treściom, nie tylko mają rozwinąć swoją wiarę w Boga, ale również umieć budować relacje z drugim człowiekiem – na poziomie intelektu oraz przy odpowiednim wykorzystaniu swojej cielesności.

Aby jak najlepiej realizować cele i zadania opisywane w dokumentach Kościoła katolickiego, warto poszukać najlepszego z możliwych sposobów prowadzenia formacji i nauczania. Wydaje się, że najlepszym z rozwiązań jest postawienie w centrum całościowego kształcenia człowieka relacji nauczyciel – uczeń. W chwili spotkania człowieka z drugim człowiekiem obie strony mogą stać się dla siebie nie tylko nadawcami i odbiorcami komunikatu. Nauczyciel lub katecheta zaakceptowany przez ucznia lub osobę formowaną stopniowo staje się dla swojego podopiecznego źródłem inspiracji, wzorem do naśladowania; motywuje go do działania. Ta wyjątkowa więź budowana na wzajemnym zaufaniu, zrozumieniu, przy zachowaniu niezwykłej godności ludzkiej każdej ze stron, może rozbudzać chęć poznawania Boga, człowieka i świata. Katecheta lub nauczyciel religii na pewnym etapie procesu rozwoju oraz formacji może stać się dla ucznia świadkiem wiary w Boga, którego poznał i pokochał. Dzięki autentycznym wzorcom słuchacz katechezy lub uczeń może dojść do poznania Boga w sposób analogiczny do poznania osoby ludzkiej i rozbudzić w sobie autentyczną miłość do Niego i Wspólnoty Kościoła.

Pomimo licznych cyfrowych zalet AI nie jest w stanie stać się żywym świadkiem wiary, pociągającym kolejne pokolenia do budowania autentycznej relacji z Bogiem. Nie zachęci do wiary w Boga. Co prawda sztuczna inteligencja nienagannie zbierze informacje na tematy religijne, przedstawi je w łatwy do przyjęcia przez odbiorcę sposób. Jednak to będzie tylko mówienie o religii, a nie inspirowanie człowieka do codziennego poznawania Boga i życia wiarą. Niektórzy hierarchowie Kościoła, m.in. Prymas Holandii kard. Willem Jacobus Eijk, postulują, aby napełniać sztuczną inteligencję kolejnymi informacjami o religii, Panu Bogu i Kościele. Dzięki temu w przyszłości AI udzieli precyzyjnych odpowiedzi na tematy religijne²⁸.

W chwili, gdy dochodzi do realnego spotkania stron katechezy, słuchający uczą się od swoich katechetów odpowiedzialności za podejmowane decyzje, doświadczają pewnego tempa towarzyszącemu procesom decyzyjnym oraz rozwijają umiejętność rozsądnego dokonywania wyboru – w klasycznym ujęciu między

²⁸ Prymas Holandii kard. Willem Jacobus Eijk uważa, iż nadszedł już czas na ewangelizowanie nowych technologii. Wprawdzie dzisiaj trudno jest mieć pełną wizję tego, co sztuczna inteligencja może zrobić dla człowieka, gdyż jest to obszar ciągle jeszcze mało poznany. Kardynał wyraża jednak przekonanie, iż takie jej technologie jak chatbot umożliwią powiedzenie czegoś również na tematy religijne. W. Przygoda, *Sztuczna inteligencja a duszpasterstwo. Obietnice – zagrożenia – wyzwania*, 2024, s. 57. Por. <https://www.ekai.pl/prymas-holandii--niech-kosciol-ewangelizuje-chatboty> [28.11.2025].

dobrem a złem. Tym razem również dostrzegamy, że nauka i formacja oparte wyłącznie o sztuczną inteligencję są istotnieubożone w wyżej omawianym zakresie.

Katecheza, realizując przyjęte założenia, jest procesem poznawania. Nie ogranicza się wyłącznie do zbierania informacji. Człowiek poznając Boga, wspólnotę Kościoła, poznając celebrację poszczególnych misterii wiary, zaczyna przeżywać Boże tajemnice całym sobą. Towarzyszą temu nasze emocje. Proces rozwoju wiary w Boga rozbudza w człowieku uczucia. Spotykane poszczególnych członków Kościoła sprawia również, że w ludziach aktualizuje się cały wachlarz stanów emocjonalnych, nastrojów i humorów. Liturgia sprawowana ku Chwale Bożej, siłą rzeczy wymaga od uczestników elementarnej wiedzy, jednak bez zaangażowania osobowego może przerodzić się w puste *theatrum*.

Wsparciem dla katechezy i lekcji religii, jakie pojawia się przy stosowaniu sztucznej inteligencji, jest szeroko rozumiane ułatwienie badawcze. AI może bezdyskusyjnie wspierać strony katechezy i lekcji religii przy zbieraniu i wzajemnym przekazywaniu potrzebnych informacji. Należy pamiętać, że tak pozyskane informacje są tylko efektem cyfrowego i technologicznego działania „maszyny”. Od katechety zależy, jak te informacje zostaną wykorzystane. Pytanie, o którym warto pamiętać, jest następujące: czy ziarno informacji zdobyte i zasiane zbyt szybko na podatnym gruncie młodych umysłów i serc przyniesie zbawcze plony?²⁹

Istotnym elementem katechezy jest uczenie odpowiedzialności. Ucząc się podejmować odpowiedzialne decyzje w różnych momentach życia, uczeń kształtuje swoją osobowość nie tylko na płaszczyźnie wiary. Owoce mogą być widoczne w wielu dziedzinach życia. Nauka teorii odpowiedzialności, którą może przeprowadzić AI, a doświadczenie spotkania z człowiekiem (nauczyciel katecheta), który stara się być odpowiedzialny, różni się zasadniczo. Wyobraźmy³⁰ sobie pewną grupę uczniów klasy VIII szkoły podstawowej, która stała przed wyzwaniem przygotowania się do sprawdzianu z materiału omówionego na lekcji religii. Sprawdzenie było z zakresu niewielkiej ilości materiału. Aby uniknąć „zaśmiecienia” młodych głów niesprawdzonymi informacjami, nauczyciel przygotował syntetycznie ułożony skrypt. Przy przygotowywaniu skryptu nauczyciel wykorzystał do swojej pracy AI. Sprawdzał w ten sposób, jakie odpowiedzi mogą pojawić się na zadane pytania. Grupa uczniów, niedowierzając treści skryptu, w czasie sprawdzianu wyszukiwała na bieżąco wiadomości. Walka z czasem, walka z trudnościami technicznymi (słabe połączenie z Wi-Fi) pogarszała jakość pracy. Wśród komentarzy słychać było m.in. „tego tu nie ma”. Niestety pośród licznych przeciwności technicznych i „bojów wewnętrznych” uczniów zabrakło refleksji nad moralną stroną procesu wyszukiwania informacji w czasie trwania sprawdzianu oraz dynamicznego i bezrefleksyjnego

²⁹ Por. A. Bielinowicz, *Zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w szkolnym nauczaniu religii w świetle najnowszych dokumentów katechetycznych*, 2021, s. 321-322.

³⁰ Historia miała miejsce w czasie pracy autora artykułu w jednej z warszawskich szkół, w roku 2025.

rozpowszechniania ich między sobą. Sztuczna inteligencja pomogła uczniom udzielić odpowiedzi z wykorzystaniem niezrozumiałego dla nich języka. W życiu tych ludzi zadziała się pewna farsa. Średniej jakości sprytem stworzyli odpowiedzi na sprawdzianie, powstał dokument. Jest argument w „walce o byt”, ale niestety nie ma żadnej refleksji nad wiedzą ani poczucia nieodpowiedzialnego, a przynajmniej nieodpowiedniego zachowania.

Międzyludzka współpraca wychowawcza pomaga w ocenie podejmowanych decyzji. Osiągnięte sukcesy oraz popełnione błędy mogą być wzajemnie omawiane i profilowane. Nagrody za sukcesy zachęcają do dalszej pracy, a szeroko rozumiane sankcje, które ponosimy za błędy, motywują do zmiany postępowania albo rozpoczęcia pracy, jeżeli kara wynika z całkowitego braku działania. Niestety na tej płaszczyźnie AI nie przeprowadzi procesu naprawczego w duchu osobowym. Nawet jeżeli sztuczna inteligencja poprzez analizę informacji wykaże popełnione techniczne błędy, to nie jest w stanie poprzez proces wychowawczy zmienić postępowania odbiorcy. Odczytany zapis nie zmienia postawy człowieka, nie uczy odpowiedzialności³¹.

Kwestię odpowiedzialności człowieka wykorzystującego AI skomentował w krótkim wywiadzie ks. dr hab. Józef Kloch prof. ucz., wykładowca Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, udzielonym przedstawicielowi Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa UKSW³². Jak zauważył ks. Kloch, istnieją dwa rodzaje odpowiedzialności związane z AI: odpowiedzialność programujących i odpowiedzialność użytkowników. Osoby programujące sztuczną inteligencję wykonują własne zadanie według kryteriów przyjętych przez siebie. Możemy powiedzieć, że duży etap ich pracy „dokonał się”. Efekt tego działania oceni historia. Natomiast użytkownicy sztucznej inteligencji, podejmują decyzje za każdym razem, gdy sięgają do zasobu wiedzy AI, najpierw wybierają metodę zdobycia informacji na temat interesujących ich zagadnień, a następnie decydują, co zrobić z pozyskanymi danymi. Odpowiedzialności za swoje postępowanie nie mogą zrzucić na grupę twórców AI, ani na samą „maszynę”. Jak podkreślił ks. Kloch, AI o nic nie prosi,

³¹ Ponieważ pełna sprawczość moralna przynależy wyłącznie do podmiotów *osobowych*, a nie sztucznych, kluczowe jest jasne określenie, kto ponosi odpowiedzialność za procesy związane ze sztuczną inteligencją, zwłaszcza te zdolne do uczenia się, korekty i przeprogramowania. Z jednej strony, metody empiryczne (*bottom-up*) oraz głębokie sieci neuronowe umożliwiają AI rozwiązywanie złożonych problemów, z drugiej jednak – utrudniają zrozumienie procesów prowadzących do tych rozwiązań. To z kolei komplikuje kwestię odpowiedzialności, ponieważ jeśli system AI wygeneruje niepożądane rezultaty, trudno będzie jednoznacznie określić, komu je przypisać. Aby sprostać temu wyzwaniu, należy zwrócić szczególną uwagę na sposób przypisywania odpowiedzialności (*accountability*) w złożonych i wysoko zautomatyzowanych środowiskach, gdzie skutki są często dostrzegalne dopiero w perspektywie średnio- lub długoterminowej. Dlatego tak istotne jest, aby osoba podejmująca decyzje w oparciu o AI była za nie odpowiedzialna i aby możliwe było zdanie pełnej sprawy z wykorzystania tej technologii na każdym etapie procesu decyzyjnego. AN 44.

³² <https://www.facebook.com/share/v/1BhWeA8x4D/?mibextid=wwXlfr> [29.11.2025].

niczego nie pragnie, jest neutralna. To człowiek jest jednakowo najważniejszym decydem w współpracy ze sztuczną inteligencją i największym zagrożeniem źle wykorzystanych zdobytych informacji. Również na tym polu kształtuje się ważna rola katechezy. Katecheta, uczący podejmować decyzje w oparciu o prawo Boże, naturalne i prawo stanowione, pokazuje, jak ważne jest wykorzystywanie wiedzy i technologii przy zachowaniu szacunku do godności ludzkiej. W ten sposób sprawia, że jego podopieczni rozwiną otrzymane talenty. Nie zakopią ich, ciesząc się, że mają cokolwiek. Nie będą ludźmi zależnymi przed utratą namiastki szczęścia, którym w pełni może obdarzyć ich Pan Bóg.

Relacje ludzkie powinny być oparte na poszukiwaniu prawdy i wymianie wiedzy sprawdzonej. Poczucie odpowiedzialności za siebie nawzajem kształtuje życie ludzkie na ziemi. Jeżeli wiara i relacja z Bogiem stanowią dla katechety najwyższe wartości, dołoży on wszelkich starań, aby doprowadzić kolejne pokolenia do poznania życia wiarą. Będzie kształtował intelekt swoich uczniów tak, aby świadomie wiedzieli w Kogo i co wierzą, w jakiej wspólnoty ludzi rozwija się ich życie duchowe. Sobór Watykański II w jednym z dokumentów podkreśla: człowiek „z głębi swej natury jest istotą społeczną i bez kontaktów z innymi nie może ani żyć, ani rozwijać siebie samego i swoich uzdolnień”³³. Obecnie prowadzona katecheza i lekcja religii nie mogą być wyłącznie fragmentarycznym opowiadaniem o Panu Bogu. Tak jak człowiek rozwija się komplementarnie: duchowo i fizycznie, tak samo treści katechezy muszą w całości przybliżyć człowieka do Boga. Sztuczna inteligencja w pewnej ograniczonej części procesu katechetycznego może okazać się dużym wsparciem, jednak nie może stać się substytutem. AI nie zastąpi człowieka, który z czasem może być przewodnikiem, autorytetem, a może nawet – przyjacielem. Wykorzystywanie „maszyny” nie zastąpi czułości, troski, miłości, którą obdarza człowieka bliźni. Bóg, o którym mówimy, że jest źródłem nadziei, nie daje jej nam w teorii czy zapisie cyfrowym. Życia nadzieją zakorzenioną w Bogu możemy nauczyć się od drugiego człowieka, który tak jak my popełnia błędy, ale szuka najlepszych rozwiązań ich poprawy i wykorzystuje je ze świadomością i odpowiedzialnością.

Streszczenie

Sztuczna inteligencja należy do dynamicznie rozwijających się narzędzi współczesnej technologii. Jej rozwój nastąpił do tego stopnia, że zaczynamy porównywać ją z ludzką inteligencją, a nawet wskazujemy obszary, gdzie AI może przewyższyć ludzi swoimi możliwościami. Sztuczna inteligencja wykorzystywana jest w różnych obszarach działalności człowieka, zarówno jako narzędzie wsparcia, ale niekiedy jako mechanizm zastępujący ludzkie działanie. Warto poszukać odpowiedzi na pytanie, czy sztuczna inteligencja może być owocnie wykorzystywana w procesie katechizacji kolejnych pokoleń oraz na lekcjach religii? Należy jasno określić, jakie są zalety i zagrożenia AI w procesie rozwoju duchowego człowieka.

³³ GS 12.

Słowa kluczowe: inteligencja człowieka, sztuczna inteligencja, katecheza, lekcja religii, formacja ludzka.

Summary

AI – Artificial Intelligence in Catechesis and Religious Education. Tool – Threat – Opportunity. Reflection based on the Nota *Antiqua et Nova* of the Dicastery for the Doctrine of the Faith and the Dicastery for Culture and Education

Artificial intelligence is one of the dynamically developing tools of contemporary technology. Its development has advanced to such an extent that we are beginning to compare it to human intelligence and even point to areas where AI can surpass human capabilities. Artificial intelligence is used in various areas of human activity, both as a support tool and sometimes as a mechanism replacing human action. It is worth seeking an answer to the question: can artificial intelligence be fruitfully used in the process of catechesis for future generations and in religious education? It is necessary to clearly define the advantages and risks of AI in the process of human spiritual development.

Keywords: human intelligence, artificial intelligence, catechesis, religious education, human formation.

Riassunto

AI – Intelligenza artificiale nella catechesi e nelle lezioni di religione. Strumento – minaccia – opportunità. Riflessione basata sulla Nota *Antiqua et nova* della Congregazione per la Dottrina della Fede e della Congregazione per la Cultura e l'Educazione

L'intelligenza artificiale è uno degli strumenti in rapida evoluzione della tecnologia contemporanea. Il suo sviluppo è progredito a tal punto che iniziamo a paragonarla all'intelligenza umana e persino a indicare aree in cui l'IA può superare le capacità umane. L'intelligenza artificiale è utilizzata in vari ambiti dell'attività umana, sia come strumento di supporto, sia, talvolta, come meccanismo sostitutivo dell'azione umana. Vale la pena cercare una risposta alla domanda se l'intelligenza artificiale possa essere utilizzata con successo nel processo di catechizzazione delle nuove generazioni e nelle lezioni di religione. È necessario definire chiaramente quali sono i vantaggi e i rischi dell'IA nel processo di sviluppo spirituale dell'uomo.

Parole chiave: intelligenza umana, intelligenza artificiale, catechesi, lezioni di religione, formazione umana.

Bibliografia

Arystoteles, *Metafizyka*, I, 1, 980 a 21, tłum. K. Wieruszewski, w: *Dzieła wszystkie*, t. 2, Warszawa, 2003.

Bielinowicz A., *Zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w szkolnym nauczaniu religii w świetle najnowszych dokumentów katechetycznych*, „*Studia Warmińskie*” nr 58, 2021.

- Dykasteria Nauki Wiary, Deklaracja *Dignitas infinita*, 2024 (=DI)
- Dykasteria Nauki Wiary; Dykasteria ds. Kultury i Edukacji, nota „Antiqua et nova”, 2025, (=AN).
- Papieska Rada ds. Krzewienia nowe Ewangelizacji, Dyrektorium o katechizacji, 2020 (=DK).
- Franciszek, *Orędzie na LVIII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, 2024.
- <http://www-formal.stanford.edu/jmc/history/dartmouth/dartmouth.html> [28.11.2025]
- <https://www.droptica.pl/blog/sztuczna-inteligencja-terminy-ktore-musisz-znac-czesc-1-podstawy/> [28.11.2025]
- <https://www.ekai.pl/prymas-holandii--niech-kosciol-ewangelizuje-chatboty> [28.11.2025]
- <https://www.facebook.com/share/v/1BhWeA8x4D/?mibextid=wwXIfr> [29.11.2025].
- <https://www.gov.pl/web/ai/czym-jest-sztuczna-inteligencja2> [28.11.2025].
- <https://www.karierawfinansach.pl/baza-wiedzy/sloownik-pojec/prompt-co-to-znaczy-promptowanie> [28.11.2025].
- Ireneusz z Lyonu, *Adversus haereses*, tłum. J. Bryłowski, Pelplin 2018.
- Jan Paweł II, *Encyklika “Fides et ratio”*, 1998 (=FR)
- Jan Paweł II, *Encyklika “Veritatis splendor”*, 1993 (=VS)
- Jaskuła S., *Sztuczna inteligencja w edukacji we współczesnej rzeczywistości hybrydalnej*, „Perspektywy Kultury”, 2023, nr 42, s. 13-26.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1992 (=KKK).
- Papieska Komisja Biblijna, *Czym jest człowiek? (Ps 8, 5). Zarys antropologii biblijnej*, 2019.
- Przygoda W., *Sztuczna inteligencja a duszpasterstwo. Obietnice – zagrożenia – wyzwania*, „Społeczeństwo - Civitas Christiana”, 2024, nr 1, s. 51-65.
- Sobór Watykański II, *Deklaracja „Gravissimum educationis”*, 1965 (=GE).
- Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska „Gaudium et spes”*, 1965 (=GS).
- Tomasz z Akwinu, *Summa teologii*, tłum. zespół, w: *Dzieła wszystkie*, t. 18, Poznań 2025.